

УДК 330.322:631.11

© 2014

*Ю.В. Гроздєв**Білоцерківський
національний
аграрний
університет*** Науковий керівник —
доктор економічних
наук О.М. Варченко*

НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ*

Мета. Обґрунтування основних напрямів активізації інвестиційної діяльності агропідприємств для забезпечення їх ефективного функціонування.

Методи. Загальнонаукові: діалектичний, абстрактно-логічний, індукції та дедукції, наукових узагальнень; комплексного економічного і статистичного аналізу: порівняння, відносних та абсолютних величин, балансовий; системного підходу.

Результати. Досліджено особливості інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств Київської області. Обґрунтовано основні напрями активізації інвестиційної діяльності аграрних підприємств регіону. **Висновки.** Ідентифіковано основні проблеми залучення інвестицій в підприємства аграрної сфери та запропоновано напрями підвищення інвестиційних можливостей сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, інвестиційні ризики, інвестиційна політика, джерела інвестицій.

Інвестиції виступають невід'ємним елементом науково-технічного процесу, інноваційного розвитку підприємств та їх переходу на прогресивні, високоєфективні технології виготовлення продукції.

Нарощування темпів та обсягів накопичення капіталу забезпечує перехід на інвестиційно-інноваційну модель розвитку, створює передумови для економічного зростання аграрного виробництва. Отже, активізація інвестиційних процесів і пошук способів поліпшення інвестиційного забезпечення сільськогосподарства сприятиме економічному розвитку підприємств галузі й зміцненню їх виробничого потенціалу.

Мета досліджень — обґрунтування основних напрямів активізації інвестиційної діяльності агропідприємств для забезпечення їх ефективного функціонування.

Методи досліджень. Загальнонаукові: діалектичний, абстрактно-логічний, індукції та дедукції, наукових узагальнень; комплексного економічного і статистичного аналізу: порівняння, відносних та абсолютних величин, балансовий; системного підходу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання залучення інвестицій в аграрний сектор економіки та інвестиційного забезпечення економічного розвитку агропідприємств досліджували В.Г. Андрійчук [1], М.Я. Дем'яненко [2], П.І. Гайдуцький [3], О.І. Гуторов [4], М.І. Кісіль [5], Т.В. Майорова [6], П.Т. Саблук [7], А.А. Пересада [8] та ін.

Результати досліджень. Головними особливостями розвитку агровиробництва є природно-кліматичні чинники, територіальні, кадрові, технічні, організаційні та інші, що впливають на ефективність виробництва і формують інвестиційну привабливість агротоваровиробників. Першочергові дії щодо активізації інвестиційної привабливості агропідприємств мають передбачати: створення умов, які дали б можливість товаровиробникам на першому етапі стабілізувати обсяги виробництва сільськогосподарської продукції (просте відтворення), на другому етапі — збільшити обсяги виробництва продукції (розширене відтворення) через прискорене відновлення ресурсного потенціалу агротоваровиробників. Отже, активізація інвестиційної діяльності в агропідприємствах сприятиме їх

технічному і технологічному переозброєнню, створенню необхідних умов для виробництва конкурентоспроможної продукції; нарощуванню обсягів і підвищенню якості агропродукції; розширенню її асортименту; покращенню рівня життя сільського населення завдяки підвищенню заробітної плати і поліпшенню умов праці.

Інвестиційна діяльність суб'єктів господарювання формується на основі власних, позичених і залучених фінансових ресурсів. Очевидно, що значну роль в активізації процесів інвестування відіграють внутрішні ресурси інвестування. За даними Державної служби статистики України, фінансовий результат від основної діяльності агропідприємств (крім малих) у 2013 р. становив 12,5 млрд грн прибутку, що майже вдвічі менше, ніж у попередньому році (у 2012 р. — 24,1 млрд грн). При цьому прибутки від виробництва продукції сільського господарства та надання послуг у рослинництві і тваринництві в 2013 р. отримали 66,9% підприємств, тоді як у попередньому році їх частка становила 74,6% від загального обсягу. Крім того, до 3,1 млн грн знизилася сума прибутку в середньому на 1 підприємство (у 2012 р. — 3,5 млн грн). Рівень рентабельності агровиробництва в 2013 р. (без урахування бюджетних дотацій і доплат) загалом зменшився до 11,5% порівняно з 20,2% у попередньому році.

Зазначимо, що для підтримки агровиробництва в 2013 р. на рахунки сільськогосподарських підприємств (крім малих) фактично надійшло 391,9 млн грн прямих бюджетних дотацій і 6494,8 млн грн за рахунок податку на додану вартість. Загалом за 2013 р. підприємствами отримано майже 6,9 млрд грн бюджетних коштів, або 756,4 тис. грн у розрахунку на 1 підприємство (у 2012 р. — 6,5 млрд грн і 705 тис. грн відповідно). Очевидно, що зниження прибутковості агротоваровиробників зумовлює погіршення їхньої інвестиційної привабливості [9].

Враховуючи ту обставину, що офіційна статистика не достатньою мірою відображає повноту та достовірність інвестиційної діяльності, проведено оцінку інвестиційної активності через анкетування керівників відібраних підприємств Київської області. В анкеті використано питання закритого характеру, які дали б змогу оцінити складові елементи інвестиційної системи підприємства, зокрема управлінсько-інформаційну, фінансово-економічну, маркетингову та виробничо-технологічну складову, а також інвестиційного середовища його діяльності.

За результатами проведеного опитування виявлено, що коефіцієнт фізичного зношення

основних засобів виробництва досліджуваних підприємств у середньому становить 64%. Встановлено, що за реалізації інвестиційних проектів щодо матеріально-технічного забезпечення 41,1% агротоваровиробників освоювали вітчизняні продукти. Це дає підстави для висновку, що за таких темпів відтворення основних виробничих активів у досліджуваних підприємствах оновлення виробничо-технічної бази практично не здійснюється, внаслідок чого значно збільшується рівень фізичного та морального зношення основних фондів.

Установлено, що інвестиційна діяльність агропідприємств здійснюється за такими напрямами: на нове будівництво — 18,4%, модернізацію — 40,8%, технічне переобладнання — 14,5%, технологічне оновлення спостерігається на 8,2% підприємств, придбання фінансових інструментів інвестування — (0,5%) та інше — (17,6%).

Отже, основними напрямами реалізації інвестиційної діяльності підприємств є поліпшення їхнього ресурсного потенціалу, що сприятиме підвищенню якості продукції, зниженню собівартості виробництва, зростанню конкурентоспроможності підприємства. Однак агропідприємства не здійснюють вкладень у фінансові інвестиції, що не дає змоги повною мірою використати наявні можливості.

Реальне інвестування агропідприємств переважно над фінансовим і характеризується певними особливостями. *Першою* є те, що реальне інвестування є основною формою реалізації стратегії економічного розвитку підприємств, головна мета якого забезпечується втіленням реальних інвестиційних проектів. Ця форма інвестиційного процесу дає змогу досліджуваним підприємствам забезпечувати поступове підвищення своєї ринкової вартості. *Друга* особливість підкреслює тісний зв'язок реального інвестування з комерційною діяльністю підприємства. Тобто результатом освоєння реальних інвестиційних ресурсів є збільшення обсягів виробництва і, відповідно, реалізація агропродукції, підвищення якості, зменшення операційних витрат. Також реальні інвестиції забезпечують підвищення рентабельності підприємства, що засвідчує ефективність управління інвестуванням.

Встановлено, що агропідприємства Київської області здійснюють реальні інвестиції переважно через придбання техніки, окремих видів обладнання, устаткування, однак більшою мірою — у рослинництві. Проте цілісні майнові комплекси, модернізовані тваринницькі приміщення, кормоцехи, сховища для овочів

і фруктів у досліджуваній галузі вводились у незначних обсягах.

Зазначимо, що незначні суми коштів інвестуються у нематеріальні активи. Вкладання коштів у таку форму — це інноваційне інвестування, яке передбачає впровадження у діяльність підприємств нових наукових і технологічних досягнень з метою максимізації прибутку. Інвестиції в нематеріальні ресурси здійснюються через придбання патентів, винаходів, промислових зразків, «ноу-хау» або ж через розробки нових науково-технічних продуктів.

За результатами опитування встановлено, що майже половина підприємств — 65,6% (21 суб'єкт господарювання) — забезпечили розробку й освоєння інвестиційних проектів лише за рахунок власних коштів (переважно це амортизаційні відрахування, оскільки прибутковість галузі залишається низькою), 21,9% (7 підприємств) — власних і позичених (довгострокові кредити), 12,5% (4 підприємства) — за рахунок лише позичених коштів, за рахунок коштів цільового бюджетного фінансування не забезпечило жодне підприємство. Така ситуація спостерігається на всіх сільськогосподарських підприємствах регіону, за винятком потужних інтегрованих об'єднань, капітал яких формується за рахунок статутних внесків їхніх акціонерів та коштів стратегічних і портфельних інвесторів.

Одержані результати свідчать про відсутність дієвої державної програми стимулювання реалізації інвестиційних розробок у практичну діяльність агропідприємств та незбалансованість джерел фінансування інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання. Труднощі проведення докладнішого аналізу джерел фінансування пов'язані з відсутністю систематизованої достовірної інформаційної бази даних про діяльність того чи іншого підприємства щодо реалізації інвестиційної діяльності. Вважаємо, що для обґрунтування найраціональніших заходів з удосконалення інвестиційної діяльності підприємства доцільно передбачити формування статистичної інформації за напрямками, обсягами, джерелами фінансування та видами інвестицій, що здійснюються агропідприємствами.

Цікавими, на нашу думку, є дані щодо розробки проектної документації з інвестиційних проектів. Так, 24% опитуваних зазначили, що техніко-економічне обґрунтування та розробку бізнес-планів здійснюють фахівці господарства, а 76% — зверталися за послугами до сторонніх організацій.

Важливим показником готовності управлінського персоналу підприємства до розробки, відбору й впровадження інвестиційних пропозицій є кваліфікація персоналу та реалізація заходів щодо її підвищення, доступність, достовірність і повнота інформаційного забезпечення. Очевидно, що персонал є елементом внутрішнього середовища підприємства, однак забезпечення його ефективної роботи можливе лише за наявності належного інвестиційного клімату (тобто забезпечення зумовлене елементами макросередовища) [10].

Важливим напрямом розширення інвестиційних можливостей агропідприємств є опрацювання механізмів ринкового страхування, розвиток якого практично не впливає на активізацію інвестиційних процесів щодо відтворення матеріально-технічного забезпечення у досліджуваній галузі. У нинішніх умовах доцільно розширити страхові послуги для сільськогосподарських товаровиробників, зокрема страхування витрат на виробництво або врожай більшості зернових і технічних культур; страхування доходу від виробництва сільськогосподарських культур; а також страхування ризиків пошкодження або знищення майна [11].

Оскільки сільське господарство нині є менш привабливим для інвестування, держава має розробити відповідні заходи щодо стимулювання приватних інвесторів через бюджетну підтримку, податкові пільги, систему надання гарантій інвесторам тощо. Велику увагу слід приділити поширенню державного фінансування капіталовкладень на основі повернення та надання державних гарантій за залученими у галузь інвестиційними кредитами. Державні капіталовкладення часто направляються без конкурсного відбору і використовуються без відповідної віддачі. Як наслідок, навіть незначні суми коштів, що виділяються з бюджету країни, іноді використовуються неефективно.

Для вдосконалення механізму використання державних інвестицій участь товаровиробників галузі в державних програмах та їх фінансування доцільно здійснювати на конкурсній основі під відповідні зобов'язання одержувача, які обумовлюються в договорі, що укладається за результатами конкурсного відбору. Варто також розширити сферу використання бюджетних вкладень на умовах пайової участі одержувача [12].

Загалом варто зазначити, що, незважаючи на обмежені обсяги державної підтримки, недосконалість механізмів її надання, несвоєчасність виплати коштів, державна бюджетна підтримка дещо нівелювала негативний вплив кризи в АПК

на фінансово-економічній стан сільськогосподарських товаровиробників. Без цієї підтримки збитковість у сільському господарстві була б набагато вищою. Для виведення сільськогосподарської галузі з кризового стану, забезпечення стабілізації та стійкого розвитку виробництва потрібно збільшити обсяги бюджетного фінансування, удосконалити форми і методи державної підтримки, розвивати нові напрями та механізми її здійснення. Система державної підтримки має бути гнучкою, відповідати як поточним, так

і довгостроковим потребам аграрного сектору економіки. Слід запровадити адресну державну підтримку товаровиробників, яка передбачала б виділення коштів за виконання ними певних договірних умов (реструктуризації заборгованості, збільшення обсягів виробництва, скорочення виробничих витрат і т.ін.). Потрібно ввести порядок, за якого кошти державного бюджету на підтримку сільського господарства виділяються з урахуванням сезонності проведення сільськогосподарських робіт.

Висновки

Для державної підтримки розвитку інвестиційних процесів у досліджуваній галузі потрібно передбачити створення спеціального фонду з довгострокового кредитування перспективних інвестиційних проектів із залученням коштів державного бюджету, вітчизняних та іноземних підприємств і банків на принципах пайової участі. Необхідно розробити комплексну систему формування і розподілу коштів державної підтримки агропромислового виробництва на державному та регіональному рівнях. Слід створити

спеціальні фонди фінансової підтримки товаровиробників. Кошти державного фонду спрямовуватимуться на фінансування програм довгострокового розвитку галузі, зокрема соціального розвитку села, на підтримку пріоритетних напрямів інноваційного розвитку виробництва, реалізацію довгострокових інвестиційних програм і проектів.

Завдяки регіональним фондам забезпечуватиметься підтримка оперативної господарської діяльності товаровиробників, підтримуватиметься рівень їхніх доходів.

Бібліографія

1. *Активізація інвестиційного процесу в Україні*: монографія/Т.В. Майорова, М.І. Дибя, С.В. Онишко та ін.; за наук. ред. М.І. Дибя, Т.В. Майорової. — К.: КНЕУ, 2012. — 472 с.
2. *Андрійчук В.Г.* Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: монографія/В.І. Андрійчук. — 2-ге вид. без змін. — К.: КНЕУ, 2010. — 292 с.
3. *Бабенко А.Г.* Інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств/А.Г. Бабенко [Електр. ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/knp/
4. *Бакун І.В.* Аналіз особливостей інвестиційної політики України/І.В. Бакун//Економіка та держава. — 2010. — № 12. — С. 135–137.
5. *Гайдуцький І.П.* Структурні та інноваційні пріоритети залучення прямих іноземних інвестицій у контексті здійснення регуляторних реформ в Україні/І.П. Гайдуцький//Актуальні проблеми економіки. — 2011. — № 4. — С. 47–62.
6. *Гулько Л.Г.* Інвестиційний клімат та інвестиційна привабливість регіонів: фактори формування та сучасні тенденції розвитку/Л.Г. Гулько//Зб. наук. пр.

Нац. ун-ту держ. податкової служби України. — 2010. — № 1. — С. 84–91.

7. *Гуторов О.І.* Оцінка інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств/О.І. Гуторов, К.М. Крамаренко//Економіка АПК. — 2009. — № 10. — С. 69–73.

8. *Державна служба статистики України* [Електр. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

9. *Кісіль М.І.* Стратегічні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства/М.І. Кісіль//Економіка АПК. — 2012. — № 9. — С. 36–39.

10. *Пересада А.А.* Управління інвестиційним процесом: монографія/А.А. Пересада. — К.: Лібра, 2002. — 472 с.

11. *Саблук П.Т.* Концептуальні засади розробки і реалізації інвестиційних програм в агропромисловому виробництві/П.Т. Саблук, М.Ю. Коденська. — К.: ННЦ ІАЕ, 2012. — 46 с.

12. *Стратегічні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства України на період до 2020 року*/Ю.О. Лупенко, М.Я. Дем'яненко, М.І. Кісіль [та ін.]; за ред. Ю.О. Лупенко, М.І. Кісіль. — К.: ННЦ «ІАЕ», 2012. — 66 с.

Надійшла 18.11.2014.